

Yhdessä vihaa vastaan -varjoraportti

Tiedolla vihaa vastaan –hanke (Facts Against Hate) on saanut rahoitusta Euroopan Unionin perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuus –ohjelmasta (2014–2020). Julkaisun sisällöt ovat täysin tekijöiden vastuulla, eivätkä ne välttämättä edusta Euroopan komission näkemyksiä.

Sisällys

Johdanto	3
Aineisto	3
Evätty tai epäasiallinen palvelu	5
Työhaussa tai työpaikalla tapahtuva syrjintä	7
Uhkaavat tilanteet	9
Muut vihatapaukset	11
Vihapuhe keskustelufoorumeilla	12
Vihapuhe yhteisöpalveluissa	14
Määritelmät	15
Lähteet ja viitteet	19

**Yhdessä
vihaa
vastaan**

Johdanto

Tämä ensimmäinen *Yhdessä Vihaa Vastaan*-varjoraportti käsittelee www.yhdessavihaa-vastaan.fi -sivuston verkkolomakkeen kautta kerättyjä vastauksia vihatapauksista ilmiön raportoimiseksi ja seuraamiseksi. *Yhdessä Vihaa Vastaan* -työkalu ja tämä varjoraportti ovat osa *Tiedolla Vihaa Vastaan* -hanketta, on saanut rahoitusta Euroopan Unionin perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuus – ohjelmasta (2014–2020). Julkaisun sisällöt ovat täysin tekijöiden vastuulla, eivätkä ne

välttämättä edusta Euroopan komission näkemyksiä.

Yhdessä Vihaa Vastaan kehitettiin vihatapauksien tiedonkeruuseen. Tietoa vihatapauksien, syrjinnän ja viharikosten määrästä ja laadusta on tärkeä kerätä ei vain uhrien, vaan koko yhteiskunnan kannalta. Työkalu tarjoaa uhreille ja todistajille mahdollisuuden raportoida vihatapauksistanimettömästi ja matalalla kynnyksellä.

Aineisto

Tämä julkaisu ei ole tutkimus, vaan raportti, jonka aineisto on kerätty nimettömästi *Yhdessä vihaa vastaan* -verkkolomakkeen kautta vuonna 2021 saaduista vihatapauksiin liittyvistä ilmoituksista. Osaa sitaateista on muokattu vastaajan nimettömyyden suojaamiseksi tai sisällön tiivistämiseksi. Englanninkieliset sitaatit on käännetty suomeksi tätä julkaisua varten.

Vastanneiden tarkkaa lukumäärää ei julkaista nimettömyyden takaamiseksi ja yksittäisten kertomusten lähettäneiden henkilöiden tunnistamisen vaikeuttamiseksi.

Verkkolomakkeen nimettömyyden tarkoituksena on suojella ilmoittajaa mahdollisilta kielteisiltä seurauksilta esimerkiksi työyhteisössä. Sen toivotaan myös kannustavan useampia ihmisiä ilmoittamaan heihin kohdistuneista tai havaitsemistaan vihatapauksista. Toisaalta anonyymien vastausten vuoksi ilmoittajalta ei ole mahdollista saada tarvittaessa lisätietoja tapauksesta.

Tapahntuman luokitus

Yleisimmin tapaukset luokiteltiin vihapuheeksi. Toiseksi yleisin luokitus oli vihateko

tai syrjintä, joita esiintyi lähes yhtä paljon kuin vihapuhetta. Yksittäisiä ilmoituksia tuli myös loukkaaviksi koetuista graffiteista tai muista vastaavista.

Tarkemmin tapahtuma määriteltiin usein sanalliseksi solvaukseksi, väkivallaksi, verkkohäirinnäksi, uhkailuksi sekä palvelun epäämiseksi tai epäasialliseksi palveluksi. Useita ilmoituksia tuli myös muun muassa omaisuuden vahingoittamisesta, jatkuvasta häirinnästä ja sylkemisestä.

Sama henkilö saattoi ilmoittaa samanaikaisesti useammasta tapahtumasta tai yksittäinen tapahtuma sopi useisiin vihatapauksen määritelmiin.

Tapahntumapaikka

Valtaosa ei ilmoittanut tarkkaa tapahtumapaikkaa. Yleisin vastaus ilmoitetuista tapahtumapaikoista oli Uusimaa. Muut alueet mainittiin yksittäisesti. On huomionarvoista, että vihateon kohde oli yksin suurimmassa osassa kasvokkain tapahtuneista vihatiedoista, eikä tilanteella ollut muita todistajia.

Kohde

Raporttia varten tulleissa vastauksissa vihatapaus kohdistui yleisimmin etnisiin vähemmistöihin tai etniseen vähemmistöön kuuluvaksi oletettuun, melko usein afrikkalaista syntyperää olevaan henkilöön. Monet vihatapauksista kohdistettiin myös aasialaistaisiin henkilöihin. Aasialaistaustaisten henkilöiden kohdalla oli ainutlaatuista, että heihin kohdistettiin erityisesti koronapandemiaan liittyviä ennakkoluuloja ja solvauksia. Tällaista käytöstä raportoitiin tapahtuneen siis ainoastaan kyseistä ihmisryhmää kohtaan.

Yleisesti ottaen vihatapausten kirjo oli hyvin laaja ja kohdistui suureen joukkoon erilaisia ihmisiä.

Kohteen ikä tai sukupuoli ei tullut ilmi suurimmasta osasta vastauksia.

Tekijä

Tekijää kuvailtiin yleensä keski-ikäiseksi tai nuoreksi (alle 30-vuotias) valkoihoiseksi mieheksi niiden tapausten kohdalla, joissa tekijä oli tiedossa. Aineistosta löytyi huomattavasti myös naispuolisia tekijöitä, joskin selvästi vähemmän kuin miehiä. Tekijää saatettiin myös kuvailla esimerkiksi ”nuoreksi, valkoihoiseksi aikuiseksi”, jolloin tekijän ikä tai oletettu sukupuoli ei tullut ilmi. Joissain tapauksissa tekijöitä oli useita tai tekijä oli selvästi alaikäinen henkilö. Vihatapausten tekijä saattoi olla myös muu kuin valkoihoinen henkilö.

Kohde ja tekijä eivät yleensä tunteneet toisiaan entuudestaan, mutta poikkeuksiakin esiintyi. Pienessä osassa vastauksia tekijää koskeva sarake oli jätetty kokonaan tyhjäksi.

Ilmoittaja

Aineisto on kerätty vuoden 2021 aikana anonyymien verkkolomakkeen avulla. Hieman suuremmassa osassa tapauksissa lomakkeeseen vastannut henkilö oli to-

distajan asemassa, eli oli nähnyt tai kuulut jonkun toisen joutuvan vihatapausten kohteeksi. Monet kertoivat myös omasta kokemuksestaan.

Vastausten seulonta

Osa vastauksista jouduttiin karsimaan pois tämän raportin aineistosta. Pääasiallinen syy oli selvästi havaittava trollaus. Nämä vastaukset tunnistettiin niiden kielenkäytön ja yleisen sisällön perusteella. Muita syitä tiettyjen vastausten poisjättämiselle olivat epä johdonmukaisuudet tai ristiriidat ilmoittajan kertomuksessa, syrjinnästä puuttuva näyttö sekä tyhjiksi jätetyt vastausrakkeet.

Aineistosta havaitut ilmiöt

Verkkolomakkeen kautta lähetettiin useita vastauksia, jossa henkilö koki yhteiskunnan syrjivän itsensä kaltaisia valkoihoisia heteromiehiä. Suurin osa ei perustellut väitettä. Osa kertoi pitävänsä tämän raportin laatimista syrjivänä. Tapauksiin, joita oli perusteltu, ei ilmoituksen sisällön perusteella löytynyt viitteitä syrjinnästä.

On olemassa tilanteita, joissa tietyin edellytyksin sukupuolia saatetaan kohdella eri tavoin EU:n oikeuskäytännön mukaisesti. Esimerkiksi positiivisella erityiskohtelulla tarkoitetaan tilanteita, joissa erilaisella kohtelulla tavoitellaan yhdenvertaisuuden edistämistä tai syrjinnän ehkäisyä esimerkiksi aliedustettua sukupuolta suosimalla. Positiivinen erityiskohtelu ei ole syrjintää.

Erityisesti nuorten miesten syrjäytyminen on kuitenkin Suomessa kasvava ongelma. Riskitekijöinä miesten syrjäytymiselle pidetään muun muassa sosiaalisten suhteiden vaikeuksia sekä hoitamattomia päihde- ja mielenterveysongelmia. Haasteita tuottavat myös palveluiden pariin hakeutumisen vaikeus sekä yhteiskunnan aiheuttamat odotukset miehelle sukupuoliroolille.

Evätty tai epäasiallinen palvelu

Vastaajat kertoivat erilaisista tilanteista, joissa heiltä evättiin palvelu tai sisäänpääsy liiketilaan etnisen alkuperän vuoksi. Vakavimmat epäkohdat tapahtuivat terveydenhuollossa.

Epäasiallinen palvelu sosiaali- ja terveyspalveluissa

Osa vastaajista koki syrjintää sosiaali- ja terveyspalveluissa etnisen taustansa tai äidinkiensä vuoksi. Henkilökunnan käytös on esimerkiksi voinut olla vähättelevää, epäystävällistä tai kovakouraista. Eräs henkilö kertoi tilanteesta, ettei häntä suostuttu palvelemaan muulla kuin suomen kielellä, vaikkei hän ymmärtänyt suomea.

”Menin koronatestiin terveyskeskukseen. Pyysin hoitajaa ohjeistamaan minua englannin kielellä, mutta hän kieltäytyi ja suostui puhumaan minulle vain suomea. Hän väänsi päätäni aggressiivisesti ja työnsi [näytteenotossa käytetyn] välineen varoittamatta nenääni. Testin jälkeen nenästäni vuosi verta.”

Vastauksia tuli myös muiden kuin sairaanhoitohenkilökunnan epäasiallisesta käytöksestä. Eräessä tapauksessa sairaalan vartija kävi tapauksesta kertoneen henkilön kimpupuun sairaalan ulkopuolella.

”Kävin sairaalassa kirurgin konsultaatiossa. Vartija pysäytti minut sairaalan ulkopuolella, kun olin lähdössä. Kävin juuri kiivasta keskustelua puhelimesta. Vartija käski minun rauhoittua ja sitten hän tönäisi minua kaksi kertaa. Hän käski minut maahan ja suihkutti minua pippurisumutteella. Lopulta hän työnsi minut maahan, painoi minua niskasta ja pani minulle käsiraudat.”

Vammaisten syrjintä sosiaali- ja terveyspalveluissa

Sosiaali- ja terveyspalveluissa vammaiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan sosiaali- ja terveydenhuollossa esiintyvää syrjintää voivat olla muun muassa epäasiallinen kohtelu vammaisuuden perusteella, tilojen esteellisyys tai se, ettei henkilökunta huolehdi vammaisen potilaan henkilökohtaisesta avustamisesta osastolla. Myös viittomakielentulkin järjestämisen laiminlyönti tai palvelun yhteydenoton järjestäminen ainoastaan puhelimitse katsotaan syrjiviksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu saa säännöllisesti yhteydenottoja vammaisuuteen perustuvasta syrjinnästä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Yhteydenottoja tulee myös siitä, ettei asiakas ole saanut kunnalta tai Kelasta hakemaansa palvelua tai etuutta.

Moni vammaisen kohtaa myös moniperusteista syrjintää. Moniperusteinen syrjintä tarkoittaa sitä, että syrjinnän perusteena on yksi kuin useampi henkilöön liittyvä ominaisuus, esimerkiksi vammaisuus ja etninen alkuperä.

Evätty palvelu liiketilassa

Eräs vastaaja kertoi tilanteesta, jossa hänelle ei suostuttu myymään tavallista laskutettavaa puhelinliittymää, vaikka henkilöllä ei ollut maksuhäiriömerkintää, hän on Suomen kansalainen ja hänellä on vakituinen osoite Suomessa. Palveluntarjoaja oli lisäksi kieltäytynyt myymästä henkilölle internet-liittymää. Tapauksesta ilmoittaneen henkilön mukaan palveluntarjoajalla ei ollut perusteltua syytä olla myymättä hänelle kyseisiä liittymiä ja hän koki tuleensa tilanteessa syrjityksi etnisen taustansa vuoksi.

”Minulle ei myyty laskutettavaa puhelinliittymää, vaikka olen Suomen kansalainen ja minulla on vakituinen osoite. Mielestäni tämä syrjii maahanmuuttajia, sillä he eivät esittäneet mitään todisteita siitä, miksen voi hankkia kyseistä liittymää. Lisäksi he eivät suostuneet myymään internet-yhteyttä.”

Syrjivä etninen profilointi

Yleisellä tasolla etninen profilointi tarkoittaa ihmisten jaottelua ominaisuuksien, kuten ihonvärin, uskonnon, sukupuolen tai etnisen taustan perusteella, eikä se kaikissa tapauksissa ole syrjivää. Syrjivässä etnisessä profiloinnissa sen sijaan henkilöä kohdellaan muita samassa tilanteessa olevia epäedullisemmin ilman lainsäädännöstä löytyvää perustetta. Tämä tarkoittaa käytännössä vaikkapa sitä, ettei henkilöä päästetä sisään liiketilaan etnisen taustansa vuoksi.

Syrjivää etnistä profilointiä voi esiintyä myös lainvalvonnan piirissä. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sellaisia tutkimenetelmiä, kuin pysäytyksiä, henkilöllisyystodistusten tarkastuksia tai etsintöjä, joille ei ole muuta perustelua, kuin esimerkiksi kohteen ihonväri tai etninen tausta. Tutkimusten mukaan tällainen menettely heikentää vähemmistöjen luottamusta poliisiin ja vähentää halukkuutta ilmoittaa rikoksen uhriksi joutumista poliisille.

Helsingin yliopiston vuonna 2018 julkaisemassa tutkimuksessa *Pysäytetyt – Etninen profilointi Suomessa* (Suvi Keskinen, Amin-keng Atabong Alemanji, Markus Himanen, Antti Kivijärvi, Uyi Osazee, Nirosha Pöyhölä ja Venla Rousku) kerrotaan, että erityisesti vartijoiden toimintaan näyttää sisältyvän etnistä profilointiä. Viitteitä tästä antavat myös tapaukset, joissa vartijan epäasiallinen toiminta on edennyt käräjäoikeuteen. Esimerkiksi maaliskuussa 2021 Tampereella sijaitsevan liikkeen vartija tuomittiin sakkoihin ja maksamaan korvauksia kahdelle romaninlaiselle syrjivän etnisen profiloinnin takia. Vastaavanlaisesta syrjinnästä on langetettu Suomessa useita tuomioita.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto FRA:n mukaan kansainvälisen lainsäädännön vakiintuneen periaatteen mukaan rotuun, etniseen alkuperään tai uskonnolliseen vakaumukseen perustuva välitön syrjintä ei missään olosuhteissa ole perusteltua tai oikeutettua. Välitöntä syrjintää koskeva kielto on niin ehdoton, että kansainvälisen lainsäädännön mukaan välitön syrjivä kohtelu ei ole oikeutettua edes yleisen hätätilan, mukaan lukien turvallisuusuhkien aikana.

Työnhaussa tai työpaikalla tapahtuva syrjintä

Työnhaussa tai työpaikalla tapahtuva syrjintä voi olla hyvin moninaista ja toisinaan vaikeasti havaittavissa. SAK:n vuonna 2019 luottamushenkilöille ja työsuojeluvaltuutetuille toteuttaman kyselyn mukaan moni työperäisistä maahanmuuttajista kohtaa epäasiallista kohtelua, vähättelyä ja ennakkoluuloja työnantajan tai työtovereidensa taholta. Maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä myös huijattiin palkanmaksussa sekä pimittämällä tietoa esimerkiksi perhepaista ja muista eduista. Myös määräaikaisilla sopimuksilla kikkailua sekä syrjintää lomien ja työvuorojen jaossa esiintyi SAK:n kyselyn tuloksissa.

SAK:n julkaisussa todetaan myös maahanmuuttajataustaisten tekevän fyysisesti raskaampaa työtä, eikä heille välttämättä kerrota työhön liittyvistä tärkeistä asioista.

Syrjintä työnhaussa

ELY-keskus toteutti vuonna 2020 osana Kotona Suomessa -hanketta yrittäjille suunnatun kyselyn, jolla selvitettiin muun muassa maahanmuuttajien työllistymistä ja työllistämisen esteitä. Kyselyyn vastanneista suomalaisista yrityksistä 79 prosenttia myönsi palkkaavansa mieluummin suomalaisen kuin ulkomaalaistaustaisen työttömän työnhakijan.

Palkkaamisen esteenä pidettiin yleisimmin täydellisen suomen kielen puutetta; vastaajista 48 prosenttia olikin sitä mieltä, että työnhakijan kielitaidon tulisi olla lähes äidinkielen tasolla. Kyselyn yhteenvedon mukaan on mahdollista, että kielitaito nähdään neutraalina ja oikeutettuna vaatimuksena, vaikka taustalla olisi todellisuudessa jokin muu syy, miksi henkilöä ei valittu tehtävään. On myös huomioitava, ettei työnantajan tule vaatia työnhakijalta äidinkielen- tai suomenkielentaitoa, ellei se ole työtehtävän kannalta olennaista.

Tämän raportin saamat vastaukset tukevat ELY-keskuksen kyselyn tuloksia. Vastauksissa kuvailtiin esimerkiksi sellaisia tilanteita, joissa heikommin koulutettu tai vähemmän kokemusta omaava valkoihoisen suomalainen oli palkattu tehtävään pätevemmän etniseen vähemmistöön kuuluvan henkilön sijaan.

“Kaikkiällä Suomessa syrjitään työnhaussa. Valmistuin koulusta Suomessa, mutta työn löytäminen on tosi vaikeaa, vaikka minulla on [alaltani] yli vuoden työkokemus.”

Eräissä tapauksissa työnantaja oli haluton maksamaan etniseen vähemmistöön kuuluvalla työnhakijalla käytännön mukaista kokemuslisää peruspalkan päälle. Kun asiasta huomautettiin, työnantaja yllättäen ilmoitti hakijalle, että paikka olikin jo täytetty. Työn aloittamisesta oli aiemmin sovittu suullisesti maahanmuuttajataustaisen hakijan kanssa ja ajankohta sopimuksen allekirjoittamiselle päätetty.

Humanistisen ammattikoulu Humakin vuonna 2019 ilmestyneessä *Töissä Täällä – Näkökulmia maahanmuuttajien työllistymiseen* -julkaisun (toim. Satu Riikonen, Hanna-Kaisa Turja) mukaan etnisten vähemmistöjen työnhakuun vaikuttavat työnantajien ennakkoluulot ja kielteiset asenteet. Osa työnantajista perusteli kielteistä rekrytointipäätöstään sillä, että yrityksen asiakkaat tai muu työyhteisö ei ollut valmis vastaanotamaan etniseen vähemmistöön kuuluvaa työntekijää.

Julkaisu mainitsee, että suurilla työnantajilla on yleensä pieniä yrityksiä enemmän resursseja selvittää työnantajan velvollisuuksia. Varsinkin pienet yritykset tarvitsevat nykyistä selkeämpiä ohjeita ja tukea etnisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden palkkaamiseen.

Nimen vaikutus työhaussa

Helsingin yliopiston vuonna 2019 julkaiseman tutkimuksen mukaan nimellä on suuri vaikutus työhaastatteluun pääsemisen kannalta. Sujuvasta suomenkielentaidosta huolimatta ei-suomalaiselta kuulostava nimi pienensi huomattavasti todennäköisyyttä tulla kutsutuksi työhaastatteluun, vaikka pätevyys ja taidot olisivat identtiset suomalaisen nimen omaavan työnhakijan kanssa.

Tutkimus perustuu vuosina 2016–2017 järjestettyyn käytännön kokeeseen, jonka aikana Helsingin yliopiston tutkija Akhlaq Ahmad lähetti 5000 työhakemusta suomalaisilla ja vieraskielisillä nimillä. Puolet hakemuksista tehtiin miesten, puolet naisten nimellä. Tutkimustulos on linjassa muiden Suomessa ja muissa Euroopan maissa tehtyjen kokeiden kanssa.

Ongelmalliset tilanteet työpaikalla

Syrjintää tapahtuu työympäristössä palkanmaksun lisäksi myös muilla sektoreilla. Työnantaja ei esimerkiksi ole tarjonnut tukeaan etniseen vähemmistöön kuuluvalla työntekijälle ongelmallisissa tilanteissa tai on itse kohdellut työntekijäänsä syrjivästi esimerkiksi nöyryyttämällä.

Eräs henkilö kertoi tilanteesta, jossa hänen työnantajansa päätti käyttää asiakkaille lähetetyssä joukkosähköpostissa vain hänen työtoverinsa nimeä, sillä työnantaja ei uskonut asiakkaiden lukevan viestiä henkilön ulkomaalaiselta kuulostavan nimen takia.

Töissä oli tapahtunut myös uhkaavia tilanteita, joissa työtoveri tai asiakas käyttäytyi asiattomasti tai jopa väkivaltaisesti.

“Olen ulkomaalaistaustainen Suomen kansalainen ja ajan taksia. On normaalia, että asiakkaat kysyvät, mistä olen kotoisin tai miksi olen täällä. Kerran kyyditsin kahta miestä, jotka alkoivat kesken matkan buuata ja solvata minua. Pyysin heitä lopettamaan ja kerroin autossa olevasta valvontakamerasta, mutta he eivät lopettaneet. Kun toinen huomasi kameran, he rikkoivat koronasuojalasin ja kameran. Ilmoitin tapahtuneesta poliisille, mutten ole saanut vastausta.”

Uhkaavat tilanteet

Sisäministeriön mukaan vain pieni osa viharikoksista tulee poliisin tietoon. Selvästi yleisin motiivi poliisin kirjaamissa tapauksissa oli kohteen etninen tai kansallinen alkuperä. Vuonna 2019 tämä kattoi lähes 70 prosenttia tapauksista. Seuraavaksi yleisimmät motiivit ovat uskonto tai vakaumus (20,2 prosenttia) ja vammaisuus (4,9 prosenttia). Seksuaalinen suuntautuminen oli hieman vammaisuuteen perustuvaa vihamotiivia harvinaisempaa.

Vastauksissa ilmenevät väkivallan muodot pitivät sisällään huutelua, nimittelyä, uhkauksia, suoraa väkivaltaa (mukaan lukien seksuaalista), maalittamista sekä sylkemistä. Näistä yleisimpiä olivat sanallinen solvaus ja väkivallan muodot, kuten pahoinpitely.

Sanallinen solvaus ja huutelu

Vastaajien ilmoittamat sanalliset solvaukset olivat pääasiassa henkilön etniseen taustaan tai uskuntoon liittyviä loukkauksia. Tilanteet olivat usein yllättäviä ja ennalta-arvaamattomia. Joissain tapauksissa esiintyi myös jatkuvaa häirintää. Kukaan vastaajista ei kertonut ulkopuolisten puuttuneen julkisessa tilassa tapahtuvaan häirintään tilanteissa, joissa läsnä oli myös muita ihmisiä.

”Naapuritalon nuori mies huuteli minulle useasti ja seurasi minua kaupassa, jos satuttiin samaan aikaan. Hän huuteli, ettei ikinä itse kääntyisi muslimiksi ja kaupassa hän saattoi kulkea niin läheltä, että kosketti minua.”

”Kaupassa hyllyjen välissä yli 50-vuotias mies huusi minulle ’saatanan räppää.’ Kun ymmärsin, mitä hän sanoi, käännyin ja menin sanomaan tälle miehelle, joka oli vaimonsa kanssa kaupassa, että ’et voi sanoa noin, tuo loukkaa ihmisiä.’ Hän vastasi ’voinhan, kun olen sitä mieltä. Painu takaisin kotimaahasi.’”

”Olin matkalla Postiin lähettääkseni joululahjoja, mutta Posti olikin jo mennyt kiinni. Seisoskelin siinä hetken odottaakseni bussia, kun nuori pariskunta käveli ohitseni ja mies haukkui minua ’vitun kiinalaiseksi.’”

Yksinolo lisää uhkaa

Useista vastauksista kävi ilmi, että vihata-pauksen kohteeksi joutunut henkilö oli liikkeellä yksin ilta-aikaan. Uhkaavia tilanteita tapahtui kuitenkin myös päivällä ja lähes aina julkisissa tiloissa.

”Oli ilta, kun monta teini-ikäistä hyökkäsi kimppuuni pyöräillessäni yksin. He sanoivat aasialaisiin kohdistuvia solvauksia ja pitivät väkisin kiinni pyörästäni. Teinit liikkuvat sähköpotkulaudoilla.”

Tapahtumapaikka oli yleensä sellainen, jossa vihatapauksen kohde tavanomaisestikin liikkui. Puisto, liiketila, kaupungin keskusta, bussipysäkki, juna-asema ja sairaala ovat esimerkkejä vastaajien mainitsemista ympäristöistä, joissa he huomasivat tai kokivat epäasiallista käytöstä.

”Keski-ikäinen mies alkoi yhtäkkiä huutaa minulle kadulla ilman mitään syytä. Olen nainen ja selvästi ulkomaalaisen näköinen. Mies ei halunnut minun oleskelevan hänen kotimaassaan. Hän vaikutti väkivaltaiselta ja uhkaavalta. Ketään muuta ei ollut paikalla.”

”Olin ohikulkijana todistamassa hyökkäystä. Juna-asemalla edessäni kävelevää tummaihoista miestä kohti kävelevä vastaantulija otti vauhtia ja yritti täydellä voimalla lyödä tummaihoista miestä päähän. Tekijä oli nuori aikuinen, vaaleaihoinen. Miehet eivät selvästi tunteneet toisiaan, eikä tilanteessa ollut mitään aihetta hyökkäykseen.”

Kohde ja tekijä

Valtaosassa vastauksista vihatapauksen kohde ja tekijä eivät tunteneet toisiaan, vaan kohtaaminen oli täysin sattumanvarainen.

”Pysäköin autoni erään miehen auton viereen, eikä hän pitänyt siitä, sillä muuallakin oli vapaita paikkoja. Sanoin, että saan pysäköidä mihin haluan, enkä voi sille mitään, jos miehellä on ongelma asian kanssa. Tässä vaiheessa hän käytti minusta suomenkielistä ulkomaalaista kuvailevaa haukkumasanaa. Suomalaisen vaimoni suuttui ja puolusti minua. Mies vastasi, että kaltaiseni pitäisi tappaa veitsellä. Olin järkyttynyt ja hämilläni. Kaikki tapahtui hyvin nopeasti.”

Viranomaisille ilmoittaminen

Tämän raportin aineiston perusteella lähes kaikki vastaajat kokivat, ettei ilmoittaminen poliisille hyödyttänyt vihatapauksen selvittämisessä. Osa pelkäsi ilmoituksen tekemistä, toiset eivät olleet vielä päättäneet, kannattiko kokemuksesta ilmoittaa viranomaisille. Eräs vastaajista kertoi viranomaisten suositelleen olemaan ilmoittamatta viharikoksesta, sillä se saattaisi johtaa maalittamiseen.

”Olen nuoruudessa ilmoittanut [vihatapauksesta], mutta minulle on sanottu, että jos nostan asiaa esille, minusta saattaa tulla suurempi kohde.”

Pieni osa vastaajista toivoi, että heidän tapauksensa tiedot välitetään Rikosuhripäivystykseen.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö OSCE:n mukaan Suomessa ilmoitettiin poliisille 900 viharikosta vuonna 2019. Tämä johti vain 22 syytteesen ja 17 tuomioon. Ilmoitettujen viharikosten määrä laski yleisesti 2010-luvulla, mutta nousi vuoteen 2018 verrattuna.

”En usko viranomaisten kykyyn taistella tällaista vastaan.”

”Tilanteella ei ollut muita todistajia ja minua pelotti ilmoittaa siitä.”

”En uskaltanut ilmoittaa tapahtuneesta.”

Euroopan perusoikeusviraston FRA:n vuonna 2017 julkaiseman laajan kyselyn mukaan etnisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt luottavat Suomessa viranomaisiin muita EU-maita enemmän. Vaikka suurin osa syrjinnästä, häirinnästä ja väkivaltatilanteista jätettiin ilmoittamatta, ilmoittivat Suomessa asuvat kokemuksistaan eniten verrattuna muihin EU-maihin. Lähes joka kolmas vastaajista teki ilmoituksen viimeisimmästä syrjintätapauksestaan. Kaikkien kyselyyn Suomessa osallistuneiden tausta oli Saharan eteläpuolisissa Afrikan maissa.

Viharikoksesta kannattaa aina kirjata rikosilmoitus poliisille ja olla tarvittaessa yhteydessä Rikosuhripäivystykseen.

Muut vihatapaukset

Alla mainitut tapaukset limittyvät osittain muiden tämän julkaisun aihepiirien kanssa, mutta sopivat parhaiten omaksi luvukseen.

Graffitit

Rasistiset graffitit tai tarrat ja kirjoitukset julkisissa ja yksityisissä tiloissa nousivat vastauksissa jonkin verran esille. Tämä käsitti lähinnä hakaristejä esittävät kuvat.

”Ilmapiiiri aiemmin rauhallisessa ja mukavassa kotitalossamme on muuttunut. Nuoret suomalaiset sylkevät, kun näkevät jonkun erinäköisen ja ovat töykeitä tai epäystävällisiä ilman mitään syytä. Tätä tapahtuu nykyään usein, kun muutama vuosi sitten mitään tällaista ei tapahtunut. Viimeksi yllätyin siitä, kun huomasin hissiin ilmestyneen hakaristin.”

Sylkeminen

Sylkeminen oli yleistä kyselylomakkeeseen vastanneiden keskuudessa. Tapauksille yhteistä oli se, ettei kyseessä ollut yksittäinen tapaus, vaan toistuva ilmiö. Henkilöt kokivat sellaisetkin tilanteet uhkaaviksi, joissa heidän päälleen ei syljetty suoraan, vaan esimerkiksi maahan heidän viereensä.

”Minulle on käynyt monta kertaa niin, että joku on tuijottanut minua vaikkapa kaupan edessä tai kadulla ja sitten sylkenyt maahan. Se tuntuu jonkinlaiselta henkiseltä väkivallalta. Tänäinkin kävin iltpäivällä kaupassa ostoksilla ja kun olin lähdössä ja otin polkupyörääni, noin 30–40-vuotias mies katsoi minua vihaisesti ja sylki maahan.”

Syrjintä ja rasismi todistajan näkökulmasta

Suurin osa vastaajista ei kertonut itseensä kohdistuvasta vihamielisyydestä tai syrjinnästä, vaan todistamistaan tilanteista. Syrjinnän todistaminen oli aiheuttanut vastaajissa ahdistusta, ihmetystä sekä myötätuntoa syrjintää kokenutta henkilöä kohtaan. Tämä kertoo vihatapausten laajemmista vaikutuksista paitsi todistajaan, mutta myös koko yhteisöön, ei siis ainoastaan tapauksen kokeneeseen henkilöön itseensä.

Eräs vastaaja kertoi osallistuneensa vertaistukiryhmän toimintaan, jonka jälkeen käydyn keskustelun aikana ryhmänvetäjä alkoi solvata ja pilkata työntekijää, jolle oli sattunut inhimillisen erehdyksen seurauksena työtapaturma kutsuen tätä muun muassa arabitaustaisia solvaavalla nimityksellä sekä vähättelemällä tämän älykkyyttä. Ryhmänvetäjä oli myös matkinut kyseisen työntekijän etniseen taustaan yhdistämäänsä stereotyyppistä puhetapaa ja käytöstä. Tämän jälkeen keskustelu jatkui muista aiheista, kuin mitään ei olisi tapahtunut. Vihapuheen kohde ei ilmoittajan mukaan ollut paikalla.

”Minua keskustelu jäi vaivaavaan syvästi, enkä oikeastaan taida kyseiseen vertaistukiryhmään sen takia mennä, sillä rasismi murensi aika pahasti turvallisen ja hyväksyvän ilmapiirin tunteen, vaikken sen suoranainen kohde ollutkaan. Tapa, jolla hän puhui maahanmuuttajataustaisesta työntekijästä, oli halventava ja epäasiallinen. [sic] Puheessa myös nostettiin seipään nokkaan enemmän hänen maahanmuuttajataustansa, kuin hänet itse, ja se selvästi erosi siitä, miten puhuttaisiin, jos kyseessä olisi ollut vaikkapa valkoinen täysin suoma-laistaustainen henkilö.”

Vihapuhe keskustelufoorumeilla

Oikeusministeriön huhtikuussa 2021 julkaiseman *Tekoälyn hyödyntäminen vihapuheen seurannassa* (Laura Kettunen, Mari-Sanna Paukkeri) -raporttia varten kerättiin noin 12 miljoonaa suomenkielistä kommenttia ja nettikirjoitusta syys–lokakuussa 2020. Tarkastelujaksolla tunnistettiin 298 032 raportin määritelmän mukaista vihapuheviestiä, joista 97 prosenttia esiintyi erilaisilla keskustelupalstoilla. Tulosten kokoamisessa käytettiin ihmistyön ja koneoppimisen yhdistelmää.

Raportti piti huomionarvoisena sitä, että käyttäjistä pieni osa vaikuttaa tuottavan suurimman osan vihapuhetta sisältävistä viesteistä. On myös syytä huomata, että vihapuhe kattaa vain pienen osan kaikesta viestinnästä sosiaalisen median alustoilla.

Toisaalta vaikka keskustelupalstoilla esiintyvää vihapuhetta vähäteltäisiin merkityksettömänä tai pidettäisiin huumorina, on se silti yhteiskunnallisesti huolestuttava ja kasvava ilmiö. Vihapuhe on vallankäytön väline, jonka tarkoitus on lietsoa epäluuloa, uhkaa ja halveksuntaa. Ihmisryhmien toiseuttaminen nakertaa yhteiskunnallista luottamusta ja saattaa jopa luoda jännitteitä eri ryhmien välille. Vihapuhe ei ole vasta-uuoroista tai totuudenmukaista.

Tätä julkaisua varten saaduissa vastauksissa korostuivat kaksi keskustelupalstaa, Ylilauta ja TechBBS.

Ylilauta

Ylilauta on helmikuussa 2011 perustettu suosittu kuvafoorumi. Keskustelupalsta perustuu nimettömyyteen, eli kuka tahansa voi aloittaa tai osallistua keskusteluihin (”lankoihin”) ilman sivun yksilöimää tai rekisteröityä käyttäjätunnusta. Selvästi laiton-ta sisältöä lukuun ottamatta keskusteluita ei käytännössä säännellä. Sivusto perustelee käytäntöä sananvapaudella.

Tekoälyn hyödyntäminen vihapuheen seurannassa -raportin mukaan 96 prosenttia kaikista seurantaan sisältyneiden alustojen vihapuheeksi tunnistetuista viesteistä julkaistiin Ylilaudassa. Tämä tekee Ylilaudasta Suomen merkittävimmän vihapuheen julkaisualustan.

Suurimmassa osassa lomakkeen kautta lähetetyistä vastauksista, joissa ylilauta.org mainittiin, vihapuhetta kuvailtiin yleisimmin n-sanan käytöllä tai seksuaali- ja sukupuoli- ja sukupuolivähemmistöjä solvaavilla termeillä. Sivustolla esiintyvä vihapuhe on kuitenkin hyvin laajaa ja maalittaminen vaikuttaa myös olevan melko tavanomainen ilmiö. Ylilaudassa esiintyvän vihapuheen kitkemisen tekevät vaikeaksi keskustelujen nimettömyys, yleinen keskustelukulttuuri sekä moderoinnin puuttuminen.

Ylilauta korostui myös selkeästi trollaustarkoituksessa lähetetyissä vastauksissa. Nämä vastaukset tunnistettiin trolliviesteiksi pääasiassa niiden sisältämästä kielenkäytöstä.

TechBBS

Toinen vastauksissa kielteisessä valossa esille nostettu nettisivu on io-tech.fi -sivuston yhteydessä toimiva keskustelufoorumi TechBBS (bbs.io-tech.fi), joka avattiin vuonna 2017. Kyseessä on yksi Pohjoismaiden suurimmista tekniikkaan keskittyvistä sivustoista. Ylilaudasta poiketen, TechBBS -sivustolla julkaiseminen vaatii käyttäjätunnuksen. Rekisteröityneitä käyttäjiä on tällä hetkellä yli 35 000 ja vuonna 2019 keskustelufoorumilla ja io-tech.fi -sivustolla vieraili sen oman analytiikan mukaan keskimäärin yli 300 000 uniikkia kävijää kuukaudessa.

Vastaajat kertoivat itseensä kohdistuneista tai todistamista solvauksista ja uhkauksista, joita keskustelupalstalla esiintyy. Motiivina näissä tapauksissa oli kohteen oletettu etninen alkuperä tai uskonto. Vihapuhe muslimeja ja juutalaisia kohtaan korostui vastauksissa, mutta vihamielisyys kohdistui myös muihin ihmisryhmiin.

”Sivustolla on jatkuvaa päivittäistä vihapuhetta. Sivusto on salattu kirjautumattomilta käyttäjiltä ja vaatii tunnukselta 30 vuorokauden jäsenyyden, jotta alisivustoa pääsee lukemaan. [Siellä esiintyy] alatyylisiä ilmaisia eri kansanryhmistä ja väkivaltafantasiointia.”

Esimerkiksi etnisiin vähemmistöihin kuuluviksi uskottuihin käyttäjiin on suhtauduttu epäluuloisesti. Eräässä tapauksessa sivuston käyttäjä uhkasi muslimeja ja juutalaisia väkivallalla, mikäli hänen ostamissaan osissa ilmenisi jonkinlaisia vikoja.

”Uhattiin aivan törkeästi joukkomurhalla, eikä moderaattorit tee tälle asialle mitään! Käsittämätöntä kielenkäyttöä, missä hyökätään täysin haavoittuvaista ihmisryhmää kohti.”

TechBBS kieltää säännöissään muun muassa kiihottamisen kansanryhmää vastaan sekä halventavat ja asiattomat viestit. Vihapuhetta sisältävien kommenttien ilmiantaminen ei vastaajien mukaan kuitenkaan johtanut niiden poistamiseen. Vastaajat pitivät foorumin moderointia kaiken kaikkiaan epäonnistuneena.

Vihapuhe yhteisöpalveluissa

Tilastokeskuksen vuoden 2020 Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö -tutkimuksen mukaan 69 prosenttia 16–89-vuotiasta suomalaisista seurasi jotakin internetin yhteisöpalvelua viimeisen 3 kuukauden aikana.

Facebook

Facebook on maailman suurin internetyhteisöpalvelu lähes 3 miljardilla käyttäjällään. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan Facebook on myös Suomen yleisimmin käytetty yhteisöpalvelu. Vuonna 2020 sitä seurasi 58 prosenttia 16–89-vuotiasta. Facebook on osa Meta, Inc. -mediakonglomeraattia, jonka omistuksessa on myös useita muita sosiaalisen median palveluja.

Vuonna 2004 perustettua sivustoa on toistuvasti arvosteltu vihapuheen sekä tahallisesti tai tahattomasti harhaanjohtavan informaation levittämisen mahdollistamisesta. Raportin saamissa vastauksissa viitattiin Facebookissa oleviin ryhmiin tai sivuihin, joissa levitettiin muun muassa etnisiä vähemmistöjä selkeästi solvaavaa kuvamateriaalia sekä halventavia väitteitä. Vastauksissa ilmoitettiin myös vihasisältöä levittävistä valeprofileista.

Vastaajat kokivat, ettei näiden sivujen tai yksittäisten julkaisujen ilmiannosta ollut hyötyä tai he eivät tienneet, mille Facebookin ulkopuoliselle taholle solvaavasta sisällöstä voi ilmoittaa. Osa vastaajista kuvaili näiden sivujen ja ryhmien olemassaolon aiheuttavan pelkoa ja huolta näkyvien vähemmistöjen yleisestä turvallisuudesta.

”En tiedä, kenelle muulle kuin Facebookille [vihasisällöstä] pitäisi ilmoittaa.”

Facebookissa levitettävän vihapuheen todellista määrää on vaikea arvioida, sillä ulkopuolisilla ei ole pääsyä suljettuihin ryhmiin ja käyttäjäprofiilit ovat usein yksityisiä.

Twitter

Vuonna 2006 avatulla yhteisö- ja mikroblogipalvelu Twitterillä oli maailmanlaajuisesti 186 miljoonaa vuotuisia käyttäjää vuonna 2020. Suomessa Twitteriä seurasi 13 prosenttia 16–89-vuotiaista. Palvelu on suosittu erityisesti 16–24-vuotiaiden parissa.

Vastauksissa Twitter esiintyi vihapuheen levittämisen alustana keskustelupalstoja ja Facebookia harvemmin. Osa vastauksista oli vaikea todentaa, sillä twiitti, johon henkilö viittasi, oli poistettu alustalta.

Tekoälyn hyödyntäminen vihapuheen seurannassa -raportin tulosten mukaan keskustelupalstojen jälkeen yleisin verkossa esiintyvän vihapuheen julkaisualusta oli Twitter. Twitter oli julkaisualustana 2,5 prosentissa vihapuheeksi tunnistetuista viesteistä. Huomionarvoista oli uudelleentwiittausten suuri määrä vihapuheeksi tunnistettujen kirjoitusten joukossa. Tämä tukee arviota siitä, että vihapuheen tuottajien määrä voi olla pieni, mutta tehokkaalla uudelleenlevityksellä vihapuheilmiö voi näyttää kokoaan suuremmalta. On kuitenkin huomioitava, etteivät Facebookin suljetut ryhmät ja ei-julkiset tilit ole mukana aineistossa.

Määritelmät

Ableismi

Ableismi on systeemi, jossa ihmisryhmiä määritellään alempiarvoiseksi esimerkiksi terveydentilan tai vammaisuuden perusteella. Ableismi voi näyttäytyä eri yhteiskunnan alueilla yksilöiden ja ryhmien välisenä tahallisenä tai tahattomana ennakkoluuloihin ja vierauden pelkoihin perustuvana käytöksenä tai yhteiskunnan rakenteissa olevina syrjivinä käytäntöinä. Ableismi ylläpitää eriarvoisuutta ja vahingoittaa sen kohteiden lisäksi koko yhteiskuntaa.

Ableismin on järjestelmä, jossa politiikka, institutionaaliset käytännöt, kulttuuri ja muut normit ylläpitävät yhteiskunnallisia valta-asetelmia, joissa tiettyjä ihmisryhmiä pidetään toisia ihmisryhmiä alempiarvoisempina.

Antisemitismi

Antisemitismi-termistä käytetään suomeksi usein myös termiä juutalaisvastaisuus. Antisemitismi tarkoittaa juutalaisiin kohdistuvaa vihamielisyyttä, joka voi ilmetä toiminnassa, asenteissa tai ajattelumalleissa.

Ennakkoluulo

Ennakkoluulolla tarkoitetaan käsitystä, joka on luotu ennen ihmiseen, asiaan tai ilmiöön tutustumista. Ennakkoluulot voivat pohjautua esimerkiksi tietämättömyyteen tai stereotypioihin. Ennakkoluulot voivat olla myös tiedostamattomia. Usein ennakkoluulot kohdistuvat kokonaiseen ihmisryhmään kuten vähemmistöön tai uskonnolliseen ryhmään. Myös niin kutsutut positiiviset stereotyypit ilmentävät ennakkoluuloja.

Etninen profilointi

Etninen profilointi tarkoittaa kontrollitoimien kohdistamista yksilöön etnisyyden, ihonvärin, uskonnon tai kielen perusteella.

Etninen ryhmä

ihmisryhmä, jonka jäseniä yhdistää esimerkiksi kulttuuriperintö, uskonto, kieli, alkuperä tai ulkonäkö.

Häirintä

Häirintä on yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä syrjintää. Laissa häirintä määritellään käyttäytymisenä, jolla loukataan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti. Käyttäytymisellä luodaan kiellettyyn syrjintäperusteeseen liittyvä nöyryyttävä, uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilma-
piiri.

Tasa-arvolaki (7 §) kieltää seksuaalisen ja sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan häirinnän.

Islamofobia

Islamofobia on erityinen rasismin muoto, jolla tarkoitetaan muslimeihin tai muslimiksi oletettuihin henkilöihin, ryhmiin tai yhteisöihin kohdistuvia väkivallan tekoja, syrjintää ja rasistista vihapuhetta. Islamofobian taustalla vaikuttavat muun muassa negatiiviset stereotyypit ja erityispiirteet, joita muslimeihin ryhmänä sekä islaminuskoon liitetään. Islamofobia johtaa muslimien ulossulkemiseen ja epäinhimillistämiseen.

Mikroaggressio

Mikroaggressio on usein tahaton kommentti tai teko, joka vahvistaa ja ylläpitää rasistisia tai muuten syrjiviä stereotyyppioita. Mikroaggressiot toiseuttavat ja luovat tunnetta ulkopuolisuudesta.

Moniperusteinen syrjintä

Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan syrjinnän kohteeksi joutumista kahden tai useamman eri syrjintäperusteen perusteella. Vähemmistöön, erityisesti näkyvään vähemmistöön kuulumisen, altistaa moniperusteiselle syrjinnälle. Moniperusteinen syrjintä voidaan jakaa kolmeen erilaiseen syrjinnänmuotoon:

Moninkertaiseksi syrjinnäksi kutsutaan tilannetta, jossa henkilö kohtaa syrjintää useammassa kuin yhdessä tilanteessa eri perusteilla. Esimerkiksi vammaisen maahanmuuttajataustainen henkilö joutuu syrjityksi työhaussa vammaisuuden vuoksi ja asuntomarkkinoilla etnisen taustansa perusteella.

Kumulatiivisessa syrjinnässä yksilö kokee syrjintää samassa tilanteessa useammalla perusteella. Esimerkiksi työhaussa hakijaa voidaan syrjiä sekä sukupuolen, että tiettyyn uskonnolliseen ryhmään kuulumisen perusteella.

Risteävässä syrjinnässä eri perusteet risteävät ja läpileikkaavat toisensa ja siten yhdessä muodostavat erityisen syrjintäperusteen. Esimerkiksi ruotsinkielinen vammaisen henkilö voi kohdata terveystaloudissa syrjintää, jota ei kohtaisi ruotsinkielinen ei-vammaisen tai vammaisen ei-ruotsinkielinen henkilö.

Rakenteellinen rasismi

Yhteiskunnallisissa normeissa ja käytännöissä sekä yhteiskunnan rakenteissa kuten instituutioissa, organisaatioissa, virastoissa, sopimuksissa, lainsäädännössä ja palveluissa olevaa piilevää tai avointa rasismia.

Rakenteellinen rasismi on usein tiedostamaton, ja se voi ilmetä näennäisen neutraaleina käytäntöinä, jotka tosiasiallisesti sulkevat valtaväestöstä toisenlaisiksi nähdyt henkilöt ulkopuolelle. Ulossulkeminen johtaa kulttuuriseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen marginalisoitumiseen.

Rasismi ei siis ole aina tietoista tai yksilöiden välillä tapahtuvaa toimintaa, vaan se on myös yhteiskunnan rakenteissa.

Esimerkiksi:

- Työelämässä rakenteellinen syrjintä voi näyttäytyä esimerkiksi palkkauksessa tai muissa työsuhteeseen liittyvissä eduissa, kuten lisäkoulutusmahdollisuuksissa.
- Koulutuksessa rakenteellinen syrjintä voi olla sitä, kun maahanmuuttajataustaisiksi oletettuja nuoria ohjataan kouluissa tietyille suorittaville aloille riippumatta heidän omista kiinnostuksen kohteistaan.
- Asuntomarkkinoilla tyypillisestä suomalaisesta nimestä poikkeava nimi voi vaikuttaa esimerkiksi vuokra-asunnon saantiin.

Rasismi

Rasismi on systeemi, jossa ihmisryhmiä määritellään alempiarvoiseksi esimerkiksi etnisen alkuperän, ihonvärin, kansalaisuuden, kulttuurin, äidinkielen tai uskonnon perusteella. Rasismi voi näyttäytyä eri yhteiskunnan alueilla yksilöiden ja ryhmien välisenä tahallisenä tai tahattomana ennakkoluuloihin ja vierauden pelkoihin perustuvana käytöksenä tai yhteiskunnan rakenteissa olevina syrjivinä käytäntöinä. Rasismi ylläpitää eriarvoisuutta ja vahingoittaa sen kohteiden lisäksi koko yhteiskuntaa.

Rasismi on järjestelmä, jossa politiikka, institutionaaliset käytännöt, kulttuuri ja muut normit ylläpitävät yhteiskunnallisia valta-asetelmia, joissa tiettyjä ihmisryhmiä pidetään toisia ihmisryhmiä alempiarvoisempina.

Rodullistaminen

Rodullistaminen on prosessi, jonka kautta ihmisiin liitetään esimerkiksi ihonvärin tai oletetun etnisen taustan takia oletuksia, stereotyyppioita ja ennakkoluuloja liittyen muun muassa ihmisten kykyihin, tapakulttuuriin ja moraalisiin.

Romanivastaisuus

Romanivastaisuus tarkoittaa romaneihin kohdistuvaa syrjivää ja rasistista suhtautumista sekä toimintaa, joka pohjautuu ennakkoluuloisiin ja stereotyyppisiin käsityksiin romaneista. Romanivastaisuus johtaa romanien ulossulkemiseen yhteiskunnasta ja epäinhimillistämiseen, mikä vaikeuttaa muun muassa romanien työllisyyttä ja asunnonhakua.

Syrjintä

Henkilöä kohdellaan huonommin kuin toisia tai hän joutuu huonompaan asemaan jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella ilman hyväksyttävää syytä. Syrjinnän muotoja on erilaisia:

Välitön syrjintä eli suora: Henkilöä kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta ilman hyväksyttävää syytä. Esimerkiksi elinkeinonharjoittaja kieltäytyy päästämästä tummaihoista henkilöä liiketiloihinsa.

Välillinen syrjintä eli epäsuora: Näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan ilman hyväksyttävää syytä. Esimerkiksi työhönotossa edellytetään täydellistä suomen kielen taitoa, vaikka se ei työn tekemisen kannalta ole välttämätöntä.

Häirintä: Katso määritelmä (Häirintä)

Kohtuullisten mukautusten epääminen

Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden ja palvelujen tarjoajan on tehtävä kohtuullisia mukautuksia vammaiselle henkilölle. Mukautuksilla turvataan vammaisen ihmisen yhdenvertaisuutta yksittäisissä tilanteissa. Kohtuullisten mukautusten epääminen on syrjintää.

Ohje tai käsky syrjiä

Ohje tai käsky syrjiä on laitonta. Esimerkiksi esihenkilö, joka ohjeistaa kaupan työntekijöitä olemaan palvelematta asiakkaiksi tulevia ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, syyllistyy syrjintään. Kyseessä on syrjintä, vaikka työntekijä ei olisi vielä noudattanut ohjetta. Myös syrjivän käskyn tai ohjeen noudattaminen on syrjintää.

Viharikos

Tällä hetkellä Suomen lainsäädäntö ei määrittele erikseen viharikosta. Vihamotiivi voi kuitenkin toimia tuomion koventamisperusteena Suomen rikoslain nojalla. Tällaisia seikkoja ovat etninen tai kansallinen alkuperä, ihonväri, sukupuoli-identiteetti, seksuaalinen suuntautuminen, vammaisuus sekä uskonto tai vakaumus. Suurin osa poliisin kirjaamista viharikoksista on rasistisia.

Rikosuhripäivystyksen mukaan viharikos on useimmiten pahoinpitely, kunnianloukkaus tai omaisuuteen kohdistunut vahingonteko. Rikosnimikkeinä voi olla myös kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Viharikoksella voi olla vakavia seurauksia uhrille, hänen lähipiirilleen ja joissain tapauksissa myös yhteisölle. Uhrille saattaa aiheutua psyykkisiä tai fyysisiä oireita, hän saattaa pelätä joutumista uuden rikoksen uhriksi tai eristäytyä.

Viharikoksesta on aina syytä tehdä rikosilmoitus Poliisille ja olla tarvittaessa yhteydessä Rikosuhripäivystykseen.

Vihatapaus

Tämän raportin asiayhteydessä vihatapauksella tarkoitetaan vihamielistä tilannetta, joka ei välttämättä täytä rikoksen tunnusmerkistöä, mutta jonka tekijällä on havaittavissa vihamotiivi. Vihatapauksen synonyyminä voidaan käyttää myös sanaa *vihateko*. Vihatapauksella voi olla samankaltaisia vaikutuksia kuin varsinaisella viharikoksella.

Vähemmistöstressi

Vähemmistöstressi on psykologinen ilmiö, jolla kuvataan vähemmistöstatuksesta johtuvaa kroonista stressitilaa, joka johtuu koetuista, kasautuneista syrjintäkokemuksista, niiden aiheuttamasta ahdistuksesta ja pelosta, erilaisuuden tunteista ja toiseuden kokemuksista. Vähemmistöstressi voi vaikuttaa negatiivisesti fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen ja hyvinvointiin sekä muuttaa henkilön sosiaalista käyttäytymistä.

Yhteiskunnallinen polarisaatio

Polarisaatio, eli kahtiajako tarkoittaa ryhmien välisiä mustavalkoisia vastakkainasetteluja sekä jännitteitä asenteiden, puheen ja tekojen tasolla. Kyseessä on siis ajatusmalli, joka sisältää vastakkainasettelun me vastaan he. Yhteiskunnassa polarisaatio muodostuu ongelmaksi sen saadessa liikaa voimaa ja toimii hyvänä alustana erilaisille konflikteille. Ilmiö tarvitsee voimistuaakseen yllyttäjiä ja polttoainetta, kuten vihapuhetta.

Depolarisaatio tarkoittaa vastakkainasettelujen purkamista ja toimivien väestösuhteiden edistämistä dialogin ja sovittelun keinoin.

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän alkuperästään, sukupuolestaan, sukupuoli-identiteetistään, sukupuolen ilmaisustaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudesta, kielestään, uskonnostaan tai vakauksestaan, mielipiteestään, vammaisuudesta, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Lähteet ja viitteet

Aineisto (yleinen)

OSCE:n tilasto viharikoksista (2019)

<https://hatecrime.osce.org/finland>

Rikosuhripäivystys

<https://www.riku.fi/>

Tietoa yhteiskunnallisesta polarisaatiosta ja sen ehkäisystä

<https://www.depolarize.fi/>

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

<https://syrjinta.fi/etusivu>

Eväty tai epäasiallinen palvelu

FRA: Syrjivä etninen profilointi (2011)

https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_FI.pdf

Pysäytetyt – Etninen profilointi Suomessa (Helsingin yliopisto, väitöstutkimus 2018)

http://www.profiling.fi/wp-content/uploads/2018/04/Pysaytetyt_SUOM.pdf

Vammaisten syrjintä sosiaali- ja terveystalvissa (Yhdenvertaisuusvaltuutettu)

<https://syrjinta.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut>

Vartija käyttäsi kaupassa romaninaisia parin metrin päästä 20 minuuttia – sakkoja ja kuluja yli 4500 euroa (IS uutiset, 2021)

<https://www.is.fi/tampereen-seutu/art-2000007862388.html>

Syrjintä työpaikalla ja työhaussa

Ennakkoluulot ja oletukset esteenä maahanmuuttajien työllistymisessä (Kotona Suomessa -hanke, ELY-keskus 2020)

<https://www.yrittajat.fi/uutiset/ennakkoluulot-ja-oletukset-esteena-maahanmuuttajien-tyollistamisessa-yrittaja-maahanmuuttajien-tyollistaminen-on-hankaloitunut/>

Maahanmuuttajat SAK:laisilla työpaikoilla (2019)

<https://www.sak.fi/serve/maahanmuuttajat-saklaisilla-tyopaikoilla-sakn-luottamushenkilopaneeli-maaliskuu-2019>

Syrjintä työmarkkinoilla ja nimen vaikutus -tutkimus (in English, 2019)

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/soin.12276>

Syrjintä työmarkkinoilla ja nimen vaikutus (Ylen sivuilla oleva tutkimukseen perustuva juttu, 2019)

<https://yle.fi/uutiset/3-11023468>

Työsyrjintä (Yhdenvertaisuusvaltuutettu)

<https://syrjinta.fi/tyoelama>

Töissä täällä – Näkökulmia maahanmuuttajien työllistymiseen (Humakin julkaisu 2019)

<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2019/09/toissa-taalla-nakokulmia-maahanmuuttajien-tyollistymiseen.pdf>

Verkkoviha

Internetin käyttö medioiden seuraamiseen ja viestintään lisääntynyt (Tilastokeskus 2020)
https://tilastokeskus.fi/til/sutivi/2020/sutivi_2020_2020-11-10_tie_001_fi.html

io-tech-sivuston oma kävijämääriään käsittelevä artikkeli (2019)
<https://www.io-tech.fi/uutinen/io-techin-vuoden-2019-luetuimmat-jutut-ja-katsotuimmat-videot/>

Suomalainen anonyymi verkkokulttuuri Ylilauta-sivustolla (Helsingin yliopisto, pro gradu, 2013)
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39867/ProGradu_OttoUotila.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tekoälyn hyödyntäminen vihapuheen seurannassa (Oikeusministeriön julkaisu 2021)
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163022/OM_2021_15_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Varjoraportin julkaisija
Anti-Racist Forum ry
2021
Kuvitus: Ilmari Hakala
Taitto: Sanna Pyykkö

**Yhdessä
vihaa
vastaan**